INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

GOSPITAL TA'LIM SHAROITIDA ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARI ORQALI O'QUVCHILARNING KREATIV SALOHIYATINI SHAKLLANTIRISH

Abdullayeva Madina,
"Mehrli maktab" davlat ta'lim muassasasi Samarqand viloyati filiali pedagog xodimi

Annotatsiya

Mazkur maqolada uzoq muddatli davolanish muolajalarini olayotgan bolalar uchun gospital ta'lim sharoitida ona tili va adabiyot darslarining o'rni tahlil qilinadi. Muallif "Mehrli maktab" tizimi misolida dars jarayonida kreativ yondashuvlarning reabilitatsion ahamiyati, fanlararo integratsiya va innovatsion metodlarning (ertak-terapiya, sinkveyn, rolli o'yinlar) samaradorligini yoritib beradi. Maqolada shifoxona sharoitida o'quvchilarning tushkunlik holatidan chiqishi va ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar

Gospital pedagogika, "Mehrli maktab", kreativ fikrlash, ona tili va adabiyot, reabilitatsiya, ertak-terapiya, fanlararo integratsiya, motivatsiya.

Аннотация

В данной статье анализируется роль уроков родного языка и литературы в условиях госпитального образования для детей, находящихся на длительном лечении. На примере системы школ «Мехрли мактаб» автор освещает реабилитационное значение креативных подходов, эффективность междисциплинарной интеграции и инновационных методов (сказкотерапия, синквейн, ролевые игры) в учебном процессе. В статье представлены практические рекомендации по преодолению депрессивных состояний и реализации творческого потенциала учащихся в условиях стационара.

Ключевые слова

Госпитальная педагогика, «Мехрли мактаб», креативное мышление, родной язык и литература, реабилитация, сказкотерапия, междисциплинарная интеграция, мотивация.

Abstract

This article analyzes the role of native language and literature lessons in the context of hospital education for children undergoing long-term medical treatment. Using the "Mehrli Maktab" system as an example, the author highlights the rehabilitative significance of creative approaches, the effectiveness of interdisciplinary integration, and innovative methods (fairy-tale therapy, cinquain, role-playing games) in the educational process. The article provides practical recommendations for overcoming depressive states and realizing the creative potential of students in a hospital setting.

Keywords

Hospital pedagogy, "Mehrli Maktab", creative thinking, native language and literature, rehabilitation, fairy-tale therapy, interdisciplinary integration, motivation.

Zamonaviy jamiyatda inson salomatligini muhofaza qilish va uning ta'lim olishga bo'lgan huquqlarini ta'minlash davlat siyosatining o'zaro uyg'unlashgan ustuvor yo'nalishlari

hisoblanadi. Ayniqsa, onkogematologik xastaliklar kabi og‘ir va davomli muolajalarni talab etuvchi kasalliklarga chalingan bolalar uchun ta’lim jarayonini uzluksiz tashkil etish dolzarb masaladir. Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiyasida har bir bolaning, uning sog‘lig‘i holatidan qat’i nazar, sifatli ta’lim olishi kafolatlangan [1]. O‘zbekiston Respublikasida ham “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun hamda Vazirlar Mahkamasining 234-sonli qarori asosida tashkil etilgan “Mehrli maktab” tizimi aynan shunday bolalarning hayot sifatini yaxshilash va ularni ijtimoiy muhitdan uzilib qolmasliklarini ta’minlashga xizmat qilmoqda [2, 3].

Biroq, uzoq muddatli gospitalizatsiya, ayniqsa onkologik kasalliklar bilan bog‘liq bo‘lgan sharoitlarda, bolaning ruhiy dunyosida murakkab o‘zgarishlarni keltirib chiqaradi. Tadqiqotchilarning ta’kidlashicha, kasallik keltirib chiqaradigan ijtimoiy deprivatsiya va agressiv tibbiy muolajalar bolalarda kognitiv, hissiy va motivatsion sohalarning pasayishiga olib keladi [12]. Bunday holatda o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan qiziqishning so‘nishi, tushkunlik va hayotiy motivatsiyaning yo‘qolishi kuzatiladi [11]. Shifoxona sharoitidagi o‘quvchi uchun ta’lim faqatgina bilim olish emas, balki uning kasallik bilan kurashishdagi ichki irodasini mustahkamlovchi omil sifatida namoyon bo‘lishi lozim.

Shu nuqtai nazardan, gospital ta’lim jarayonida ona tili va adabiyot darslarining vazifasi shunchaki akademik savodxonlikni oshirish bilan cheklanib qolmaydi. Mazkur darslar bolani ruhiy siqilishdan olib chiqish, uning hissiy kechinmalarini ijobiy tomonga yo‘naltirish va undagi yashirin kreativ imkoniyatlarni uyg‘otishning asosiy vositasi hisoblanadi [13]. Kreativ pedagogika tamoyillari asosida tashkil etilgan adabiyot darslari o‘quvchiga badiiy qahramonlar obrazlari orqali o‘z dardini ifodalash va kreativ tafakkur yordamida dunyoga yangicha nigoh bilan boqish imkonini beradi. Bu esa o‘z navbatida, bolaning intellektual salohiyatini oshirish bilan birga, uning psixologik reabilitatsiyasida ham hal qiluvchi rol o‘ynaydi [4].

Gospital sharoitda kreativ fikrlashni rivojlantirish nafaqat ta’limiy, balki chuqur reabilitatsion ahamiyatga ega. Kreativ pedagogika tamoyillariga ko‘ra, ijodiy jarayon bolaning diqqatini kasallik bilan bog‘liq salbiy kechinmalardan uzoqlashtirib, uni konstruktiv faoliyatga yo‘naltiradi [4]. Bu shuni anglatadiki, o‘quvchi rasm chizish, matn yaratish yoki obrazli fikrlash bilan band bo‘lganida, miyadagi og‘riq markazlaridan kelayotgan signallar ikkinchi darajaga tushib, diqqat markazi ijodiy yaratuvchanlikka ko‘chadi. Bu esa o‘z navbatida organizmdagi umumiy psixosomatik holatning yaxshilanishiga zamin yaratadi. Mazkur jarayonda kognitiv rivojlanish yangi bosqichga ko‘tariladi: o‘quvchi muammoli vaziyatlarda noodatiy yechimlar topishni o‘rganadi, bu esa uning intellektual faolligini oshiradi [6]. Shifoxona muhitidagi cheklovlar va uzoq muddatli gospitalizatsiya fonida ijodiy erkinlikning ta’minlanishi bolaning o‘z imkoniyatlariga bo‘lgan ishonchini qayta tiklashga xizmat qiladi [11]. Bolaning “Men qila olaman”, “Men yarata olaman” degan ichki ishonchi uning tibbiy muolajalarga bo‘lgan munosabatini ham ijobiy tomonga o‘zgartiradi, passiv bemordan faol shaxsga aylanishiga turtki beradi.

Kreativlikning yana bir muhim jihati uning hissiy yengillik berish xususiyatidir. Onkologik xastalikka chalingan bolalarda kuzatiladigan ichki qo‘rquv va tushkunlikni so‘z orqali to‘g‘ridan-to‘g‘ri ifodalash ular uchun psixologik to‘siqlar tufayli qiyin kechishi mumkin, biroq adabiyot darslarida badiiy qahramonlar taqdiri bilan tanishish orqali bola o‘z dardini qiyosiy tahlil qilish imkoniga ega bo‘ladi [9]. Bunday qiyosiy tahlil bolaga “men yolg‘iz emasman” degan hisni beradi va qahramonning qiyinchiliklarni yengib o‘tishi unga o‘z hayotiy kurashida namuna bo‘ladi. Adabiy asarlar tahlili jarayonida o‘quvchi o‘zining hissiy holatini qahramonlar kechinmalari orqali tashqi dunyoga chiqaradi, bu esa ruhiy zo‘riqishning kamayishiga va hissiy muvozanatning tiklanishiga yordam beradi [10]. Bu jarayonni “so‘z

orqali davolash" deb atash mumkin, chunki tushkunlikka tushgan bola adabiy qahramon tili bilan gapirganda, o'zining ichki og'riqlarini qog'ozga tushiradi va ulardan ozod bo'ladi.

Gospital pedagogika amaliyotida ona tili va adabiyot darslari o'quvchining muloqot madaniyatini shakllantirish barobarida, uning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqaruvchi terapevtik maydon vazifasini o'taydi [7, 8]. Kreativ yondashuv asosida tuzilgan topshiriqlar — masalan, ertaklarni qayta yozish yoki innovatsion metodlar yordamida o'z kayfiyatini ifodalash — bolaning lingvistik kompetensiyalarini boyitish bilan birga, uning ijtimoiy moslashuvini ham tezlashtiradi [5, 8]. Bu metodlar o'quvchining so'z boyligini shunchaki oshiribgina qolmay, balki til birliklaridan foydalangan holda o'z dunyosini yaratishga o'rgatadi. Shifoxona palatasidagi yopiq makon tushunchasi ijodiy matnlar orqali kengayadi, bola xayolan chegaralarni buzib o'tadi. Shunday qilib, kreativlik gospital ta'limda shunchaki akademik ko'nikma emas, balki bolaning hayot sifatini yaxshilovchi va uni sog'lom hayotga qaytaruvchi muhim omil bo'lib xizmat qiladi [3, 11]. Bu jarayon ta'lim va tibbiyotning kesishish nuqtasi bo'lib, o'quvchi-bemorning jamiyatga to'laqonli shaxs sifatida qaytishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Gospital pedagogika amaliyotida ona tili va adabiyot darslarini tashkil etishda an'anaviy o'qitish usullaridan voz kechib, ko'proq interfaol va ijodiy metodlarga tayanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Gospital pedagog sifatida dars jarayonida qo'llaniladigan har bir kreativ usul bolaning tibbiy holati va hissiy ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda tanlanishi lozim. Quyida shifoxona sharoitida o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga yordam beradigan aniq metodlar va ularning mazmun-mohiyati bayon etiladi.

Birinchi navbatda, "Ertak-terapiya" metodi adabiyot darslarida bolaning ruhiy holatini barqarorlashtirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu usulda o'quvchiga ma'lum bir hikoya yoki ertakning yakunini o'zgartirib yozish topshirig'i beriladi. Bu jarayon bolaga voqealar rivojiga ta'sir ko'rsatish imkonini beradi, natijada unda hayotiy muammolarga kreativ yechim topish va optimistik qarash ko'nikmasi shakllanadi. Bola qahramon taqdirini o'zgartirish orqali o'z ichki qo'rquvlarini yengishga o'rganadi.

Ona tili darslarida grammatik qoidalarni o'rganishni qiziqarli qilish uchun "So'zlar bilan rasm chizish" metodidan foydalaniladi. Bunda o'quvchi o'rganilayotgan so'zlar yoki morfologik birliklardan foydalanib, turli shakllar va "so'zli rasmlar" yasaydi. Masalan, "tabiat" mavzusidagi otlarni daraxt shaklida joylashtirib yozadi. Bu usul o'quvchining vizual xotirasini kuchaytiradi va unda zerikarli qoidalarni ham ijodiy tasavvur orqali eslab qolish qobiliyatini rivojlantiradi.

Axborotni tizimlashtirish va lo'nda ifodalash ko'nikmasini oshirishda "Sinkveyn" usuli juda samarali hisoblanadi. Mazkur metodda o'quvchi ma'lum bir tushuncha yoki adabiy qahramon haqida besh qatordan iborat maxsus qolipdagi she'r tuzadi. Bu jarayon boladan mavzuni chuqur tahlil qilishni, eng muhim sifat va harakatlarni saralab olishni talab etadi. Sinkveyn orqali o'quvchi o'z fikrlarini qisqa va aniq bayon qilishni o'rganadi, bu esa uning mantiqiy hamda ijodiy tafakkurini boyitadi.

Muloqot ko'nikmalarini va empatiyani rivojlantirishda "Rolli o'yinlar" metodi markaziy o'rin tutadi. Adabiyot darslarida o'quvchi ma'lum bir asar qahramoni nomidan boshqa qahramonga xat yozadi yoki qahramon bilan intervyu tashkil etadi. Bunday yondashuv bolaga o'zga shaxsning hissiyotlarini tushunishga, voqelikka boshqa nuqtai nazardan qarashga yordam beradi. Natijada bolada muloqot kreativligi oshib, ijtimoiy moslashuv jarayoni yengillashadi.

Shuningdek, yuqorida keltirilgan metodlarning barchasi gospital ta'lim sharoitida o'quvchining faqat bilim olishi bilan cheklanib qolmay, uning ijodiy shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Ushbu usullar dars jarayonini qiziqarli o'yinga aylantiradi, bu esa

uzoq muddat davolanayotgan bolalar uchun eng yaxshi ma’naviy quvvat va motivatsiya manbai hisoblanadi. Har bir dars o‘quvchi uchun yangi bir kashfiyot maydoniga aylanib, uning sog‘ayish jarayoniga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Gospital ta’lim sharoitida o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini doimiy saqlab turish va ularning hissiy holatini ijobiy tomonga yo‘naltirish uchun fanlararo integratsiyadan foydalanish yuqori samara beradi. Integratsiyalashgan ta’lim ona tili va adabiyot darslarini shunchaki qoidalar yig‘indisi emas, balki san’at, hayot va ijodkorlikning tutashgan nuqtasi sifatida taqdim etadi. Bu yondashuv bolaning diqqat markazini shifoxona muhitidan ijodiy jarayonga ko‘chirishga va fanni chuqurroq anglashga yordam beradi.

Adabiyot darslarini tasviriy san’at bilan integratsiyalash o‘quvchining vizual tafakkuri va estetik didini rivojlantiradi. Masalan, lirik asarlar yoki she’rlar tahlil qilinganda, o‘quvchiga matn mazmunidan kelib chiqib ranglar tanlash va asar kayfiyatini ranglar gammasida ifodalash topshirig‘i beriladi. Bola she’rdagi g‘amginlik, shodlik yoki umid tuyg‘ularini mo‘yqalam yordamida qog‘ozga tushirar ekan, unda badiiy matnni hissiy idrok etish va abstrakt tushunchalarni vizual obrazlarga ko‘chirish ko‘nikmasi shakllanadi.

Ona tili darslarini teatr san’ati va aktyorlik mahorati elementlari bilan bog‘lash bolalarning nutqiy va muloqot kreativligini oshirishning samarali usulidir. Lug‘at boyligini oshirish yoki so‘zlarning ma’no ottenoklarini o‘rganishda mimika va pantomimadan foydalanish darsga jonli ruh bag‘ishlaydi. O‘quvchi ma’lum bir so‘z yoki frazeologik iborani ovozsiz, faqat harakatlar orqali tushuntirib berishi orqali tildagi nozik ma’nolarni chuqur his qiladi. Bu usul, ayniqsa, uzoq muddatli davolanish tufayli muloqotda biroz turg‘unlikka uchragan bolalar uchun o‘z his-tuyg‘ularini erkin ifodalash maydonini yaratadi.

Shuningdek, integratsiyalashgan darslar o‘quvchining umumiy dunyoqarashini kengaytirib, unda fanlar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik haqida tasavvur uyg‘otadi. Masalan, ona tili darsidagi matn ustida ishlash jarayonini musiqa yoki mehnat ta’limi elementlari bilan boyitish mumkin. Bunday yondashuv boladagi charchoq va bir xillikni yengishga, darsning "shifobaxsh" xususiyatini oshirishga xizmat qiladi. Gospital pedagogning mahorati aynan mana shunday fanlararo ko‘priklarni qurishda namoyon bo‘ladi va har bir darsni o‘quvchi xotirasida muhrlanadigan ijodiy voqelikka aylantiradi.

Gospital pedagoglar uchun amaliy tavsiyalar va umumiy xulosalar maqolaning yakuniy, amaliy ahamiyatga ega qismi hisoblanadi. Gospital sharoitda ta’lim sifatini oshirish uchun birinchi navbatda har bir o‘quvchiga individual yondashuv tamoyilini tatbiq etish lozim. Bolaning jismoniy va ruhiy sog‘lig‘i holatiga qarab o‘quv topshiriqlarini differensiallash, ya’ni ularni osonlashtirish yoki aksincha, qiziqarliroq darajaga keltirish pedagogning asosiy mahoratidir [3]. Onkologik muolajalarning og‘ir bosqichlarida o‘quvchi charchoq his qilishi mumkinligini inobatga olgan holda, akademik yuklamani kamaytirib, ko‘proq ijodiy va qisqa muddatli vazifalarga urg‘u berish maqsadga muvofiqdir.

Ikkinchi muhim tavsiya — bu baholash tizimidan voz kechib, rag‘batlantirish mexanizmini kuchaytirishdir. Gospital ta’limda kreativlikni shakllantirish jarayonida grammatik yoki uslubiy xatolarga e’tibor qaratishdan ko‘ra, o‘quvchi ilgari surgan g‘oyaning originalligi va o‘ziga xosligini birinchi o‘ringa qo‘yish lozim. Kreativ pedagogika tamoyillariga ko‘ra, bolaning har bir kichik ijodiy urinishi rag‘batlantirilishi uning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va tushkunlikdan chiqishiga yordam beradi [13]. Baho o‘rniga ijodiy fikr uchun beriladigan e’tirof o‘quvchida ta’limga nisbatan yangicha motivatsiyani uyg‘otadi.

Nihoyat, shifoxona palatasini “ijodiy laboratoriya”ga aylantirish sirlari pedagogning dars muhitini qay darajada tashkil eta olishiga bog‘liq. Tibbiy muassasa muhiti tushkun bo‘lishiga qaramay, dars jarayonini vizual materiallar, rangli vositalar va interfaol o‘yinlar bilan

boyitish orqali bolaning tasavvur dunyosini kengaytirish mumkin [8, 9]. Xulosa qilib aytganda, “Mehrli maktab” tizimida ona tili va adabiyot darslari orqali kreativlikni rivojlantirish bolaning nafaqat bilim olishini, balki uning murakkab kasallik bilan kurashishdagi irodasini ham mustahkamlaydi. Integratsiyalashgan va kreativ yondashuvlar gospital pedagogikaning samaradorligini ta’minlovchi va bolani sog‘lom hayotga qaytaruvchi eng muhim omillar bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. BMTning "Bola huquqlari to‘g‘risida"gi Konvensiyasi. 1989-yil 20-noyabr.
2. O‘zbekiston Respublikasining "Ta’lim to‘g‘risida"gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. “Gematologiya, onkologiya, klinik immunologiya, boshqa statsionar va uzoq muddatli ambulator davolanishda bo‘lgan bolalar uchun maktabgacha ta’lim va tarbiya hamda umumiy o‘rta ta’lim berish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 234-sonli Qarori. – Toshkent: Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi (lex.uz), 2022..
4. Kasimova (Mulladjanova) N.A. Kreativ pedagogika: O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: 2025. – 176 b.
5. Qulmuminov O.S., Suyundikova M.A. Ona tili darslari orqali o‘quvchilarning kreativlik sifatlarini rivojlantirish yo‘llari // Problems and Solutions of Scientific and Innovative Research. – 2025. – Vol. 2, Issue 01. – B. 15-20.
6. Qulmo‘minov O.S. Ona tili darslarida kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirishning o‘ziga xos xususiyatlari // Ilm-fan va innovatsiya ilmiy-amaliy konferensiyasi. – 2025. – B. 9-11.
7. To‘xliyev B., Shamsiyeva M., Ziyodova T. O‘zbek tili o‘qitish metodikasi: O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006. – 192 b.
8. Tursunova Z. Using innovative and interactive methods in native language and reading literacy classes // Modern Science and Research. – 2023. – 2(10). – Pp. 777-779.
9. Tursunova Z.N. Ona tili va adabiyot o‘qitish metodikasining mazmuni va mohiyati // Journal of Iqro. – 2025. – Vol. 16, Issue 01. – B. 769-771.
10. Xayitova F.A. Boshlang‘ich sinflarda kreativ o‘qish madaniyatini shakllantirish texnologiyalari: Avtoreferat. – Toshkent: 2023. – 28 b.
11. Долуев И.Ю., Зорина Е.С., Курикалова Н.М., Лоскутов А.Ф. Госпитальная педагогика: проблемы и перспективы развития в современном обществе // Российский психологический журнал. – 2025. – 22(2). – С. 170-190.
12. Куртанова Ю.Е., Бурдукова Ю.А., Зорина Е.С. и др. Когнитивные, эмоциональные и социальные особенности детей младшего школьного возраста с онкологическими заболеваниями // Консультативная психология и психотерапия. – 2023. – Т. 31, № 3. – С. 110-129.
13. Ruzimatova B.S., Yulchiyev I.I. Kreativ pedagogika – pedagogikaga yangicha yondashuv // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – Vol. 1, Issue 10. – B. 1095-1102.